

Fazlı POLAT (*)

KIRGIZİSTAN'DA TOPLUMSAL UZLAŞININ DİNİ VE KÜLTÜREL TEMELLERİ

abstract

Religious and Cultural Basics of Social Consensus in Kyrgyzstan. Today, it can be expressed that degenerations of the moral and cultural values one of the greatest obstacles for social integration. Alterations of the new philosophy of life on the moral values are threats to traditional societies that imposed by the modernization. Communities have to activate “value” reflexes to defend itself against the dominant culture for eliminating these threats. Otherwise, all kinds of cultural deformation will lead people to approach against elements of different cultures anxiously. In this study, we have tried to discuss the opportunities to mobilize and develop the common values on culture of the Kyrgyz people in living together.

key words

Kyrgyzstan, Democracy, Religion, Culture, Tradition

Giriş

Toplumların tümünde görülebilecek, ortak sosyal değerler, ortak amaçlar, ortak bir geçmiş, hâlihazırda da devam etmekte olan bir tarihî süreç mevcuttur. Toplumsal bütünlüğü meydana getiren bu temel unsurlardan uzaklaştıkça, farklılıklar daha da belirginleşerek tehlikeli bir şekilde ortaya çıkar. Beş milyon nüfusu ile bulunduğu coğrafyanın en küçük ülkesi konumunda olan Kırgızistan, büyük bir değişimin sancısını yaşamaktadır. Kırgızistan, SSCB nin dağılmasıyla bağımlılık psikolojisinden kurtulmaya ve bulunduğu coğrafyada kendi ayakları üzerinde durmaya çalışan bir ülke konumunu yakalama çabası içerisinde. Bir yandan yaklaşık yetmiş yıldan beri kaybettirilmeye çalışılan kültür ve medeniyet bilincini yeniden idrak etme yolunda adımlar atmaya çalışırken diğer yandan bünyesinde barındırdığı farklı etnik ve kültürel yapıyı birlikte yaşatmanın yollarını aramaktadır. Bu süreçte ülke üzerinde sinsice planlar kuran dış güçlerle mücadele etme durumunda kalmıştır. Toplumsal birlikteliklerin oluşmasında “kültür” çok önemli bir rol oynar. İnsanları birbirlerine bağlayan günlük işlemler zinciri “yeni” ve “yabancıların” baskısı altına girerek kopma tehdidi yaşadığı takdirde, toplumsal yapının tamamı tehlikeye girer. Oluşan krizler sadece bireysel değil, aynı zamanda toplumsal krizler şekline dönüşür. Toplum ne kadar karmaşık bir yapıya sahipse, krizde o derece ağır yaşanır. Kitlesel hareketlilik bu noktada, insanları ortak bir konu etrafında toplar ve günlük işlerin yoğunluğu arasında kaybolup giden toplumsal bütünlüğün yapayda olsa yeniden kurulmasına yardımcı olur.¹ Bilindiği üzere, son günlerde ülkelerde yaşayan halkların etnik ve dini farklılıkları konusu özellikle küresel güçlerin dünya coğrafyasında oynamak istedikleri oyunun gerçekleşmesi için en fazla uğraştıkları bir konudur. Günümüzde bu güçlerin geri kalmış toplumlarda gerek etnik gerek kültürel yapıları alabildiğine tahrik ettiği gözlemlenmektedir. Yine bu güçler, kendi çıkarlarına uygun ve gerçekleştirmeyi planladıkları hedefe yürümede toplumsal kargaşanın sürdürülmesini sağlayarak kendilerini kitle hareketleri içerisinde gizleyerek masum bir rol içerisine girmeyi de başarabilmektedirler. Hatta zaman zaman ortaya çıkarak, güya insanlık adına problem çözücü bir hüviyetle kendilerini takdim edip toplumda sempati alanı oluşturmaya çalışmaktadırlar.

Farklılıkları yönlendirmek için geliştirilen yeni stratejiler, ülkeleri yönlendirmenin ilk ve en önemli basamağı olarak karşımıza çıkmaktadır. Her toplumun onu bir arada tutacak ortak değerlere ihtiyacı vardır. Tarihi süreçte toplumlara hükmetmek isteyenler, önce parçalamış sonra yutmuşlardır. Halbuki her toplum bünyesinde barındırdığı farklılıkları bir üstünlük vesilesi değil de bir zenginlik unsuru olarak algıladığı takdirde birliktelik referansları bulmak mümkündür. Aksi durumda ayrıştırıcı ve çatıştırıcı birçok sebep oluşturulabilir. Hiçbir toplum homojen değildir. Buna rağmen her toplumun tarihi süreç içerisinde oluşturduğu onu bir arada tutacak ortak değerleri vardır. Toplumsal yapının sağlamlığı, toplumu oluşturan farklı unsurların ortak değerler etrafındaki ürettikleri

dayanışma unsurları ile gerçekleştirilmesi mümkün olur. Bu değerlerin bütünü kültürü oluşturmaktadır.

A- Toplumsal Barışı Tehdit Eden İki Temel Öge

Modern toplum bireyi düşünce ve davranış tercihlerinde serbest bırakarak bireyin bizzat kendisine bunları belirleme fırsatı verir. Dolayısıyla birey, kendi yaşam alanını oluştururken tercihlerini bir takım referanslara dayandırır. Bu referanslar genelde din, gelenek ya da seküler bir etik öğretisinden beslenmektedir.

Küreselleşme sürecinde, yüzyüze ilişkiler kanalıyla toplumsal normların şekillendiği, artık bireysel yaşamın başkalarının denetimine tabi olduğu ve yalnızca kültürün bireyin yaşamını yönlendirdiği modern-öncesi toplumlardan modern topluma geçiş, bireye geniş bir özgürlük alanı tanımıştır. Bu süreçte birey de başkalarının baskılarına maruz kalmadan kendi yaşam alanını ve tercihlerini belirlemede aynı özgürlük alanını kullanır hale gelmiştir. Bilindiği üzere, toplumsal barışı tehdit eden ve son günlerde özellikle sömürgeci güçlerin dünya coğrafyasında oynamak istedikleri oyunun gerçekleşmesi için en fazla uğraştıkları iki önemli temel öge vardır. Bunlardan biri toplumdaki farklı dini ve etnik kimlik unsurlarını ön plana çıkartarak bir çatışma alanı oluşturmaya çalışmak, diğeri ise toplumun sahip olduğu ortak değerleri aşağılayarak ortadan kaldırmaya çalışmaktır. Günümüzde bu güçlerin özellikle her iki konuyu da tahrik ettiği gözlemlenmektedir. Yine bu güçler, çıkarlarına uygun ve gerçekleştirmeyi planladıkları hedefe yürümede toplumsal kargaşanın sürdürülmesini sağlayarak kendilerini kitle hareketleri içerisine gizleyerek masum bir rol içerisine girmeyi de başatabilmektedirler.

Farklılıkları yönlendirmek için geliştirilen yeni stratejiler, ülkeleri şekillendirmenin ilk ve en önemli basamağı olarak karşımıza çıkmaktadır. Tarihi süreçte toplumlara hükmetmek isteyenler, birlikteliklerin parçalanmasını, insanın özerkliğinin ve yaratıcılığının yok edilerek yabancılaştırılmasını çok önemsemişlerdir. Bu nedenledir ki toplumdaki farklılıklar yıllar boyu dini, siyasi, ideolojik ve ekonomik araç olarak kullanılmıştır ve kullanılmaya devam edileceğe benzenmektedir. Çünkü farklılıkları yönetmek benzerleri ve benzerlikleri yönetmekten çok daha kolay olacağı düşünülmektedir.²

Sömürülen toplumların ekonomik ve zihinsel yönden dönüştürülmesi sömürenler için hayati öneme sahiptir. Bunu yapabilmenin yolu da öncelikli olarak onları kendi değerlerine baş eğdirmekten geçer. Bu da toplumda sahip olunan değerlerin yok edilmesiyle mümkün olur. Bu süreç, var olan değerlerin zenginliği, gelişmişliği ve kalkınmışlığı sağlayamadığı ve dolayısıyla da terk edilmesi gerektiği argümanı ileri sürülerek meşrulaştırılmaya çalışılır. Buna göre geri kalmışlığın nedeni, sahip olunan değerler olarak gösterilir. Bir şekliyle bu değerle-

rin yerine dayatılan değerlere sahip çıkılmasının haklılığı savunulur. Sözde geri kalmışlığa sebep olan değerlerin de, (aile yapıları, eğlenme biçimleri, töreleri, gelenekleri, tarihleri, inançları ve ibadet biçimlerinin) sorgulanarak mahkûm edilmesi gerekir. İşte bu psikolojik tavır, mahkûm gurubu kendi unsurlarını kabule zorlamadan da bu husustaki isteklerini yerine getirmeyi başarır. Böylece tarih boyunca dünyaya bir bütün olarak egemen olmak isteyenler, sömürgeci amaçlarını meşrulaştıracak yeni kimlikleri üreterek araç olarak kullanmışlardır. Yüzyıllardır aynı tarihi, aynı kaderi paylaşmış ve aynı soyağacının dallarını oluşturmuş olan Orta Asya Türk topluluklarının kendi aralarında yaşadıkları bu günkü problemler, yukarıda bahsedilen sömürgeci güçlerin planlarının bir parçası olduğunun kanıtı durumundadır.

Sovyet Birliği'nin dağılmasında sonra küresel güçlerin en fazla iştahlarını kabarttıkları cumhuriyetler arasında Kırgızistan yer almaktadır. Kırgızistan, bindiği kadarıyla çok fazlaca kıymetli doğal kaynakları olmayan ama jeo-stratejik bir öneme sahip olan bir ülke olarak ön plana çıkmıştır. Bu özelliğinden dolayı Kırgızistan küresel ve bölgesel güçlerin bir oyun alanı haline getirilmek istenmektedir. Başta ABD, Rusya ve Çin açısından Kırgızistan göz ardı edilemeyecek bir öneme sahiptir.³ Bu ülkeler açısından ülkede her istenildiğinde istismar edilebilecek ve devreye sokulabilecek olan çok önemli zafiyet alanları bulunmaktadır. Bunların başında ülkedeki nüfusun farklı etnik ve kültürel yapıya sahip olması, dış güçlerin kolayca kaşıyabilecekleri bir yara durumundadır. Bunun yanında Kırgızistan'daki ekonomik durumun kötülüğü ve işsizlik oranının yüksek oluşu da toplumda her an kargaşaya yol açabilecek önemli bir olumsuzluk durumudur.

Biz bu çalışmada, son yıllarda ülkede meydana gelen iç çatışmaların giderilebilmesi noktasında Kırgız halkının sahip olduğu ortak değerleri harekete geçirmede fonksiyonel olabilecek din ve kültür öğelerini kısaca ele almaya çalıştık.

Toplumsal barış kavramı; uzlaşmak; uyuşmak, karşılıklı anlaşmak, mutabık kalmak ve yaklaşarak birlikte hareket etme refleksini geliştirme anlamlarını taşımaktadır. Barış; genel olarak iki veya daha fazla tarafın bir mücadele, polemik, kavga veya temassızlık halinden sonra yeniden bir araya gelebilmesi süreci olarak tanımlanır. Bu süreç, uzlaşmacı ruhla bir araya gelen taraflar arasındaki düşmanlıkların ortadan kalkmasına, kalıcı dostlukların oluşmasına ve birbirlerini anlayabilmesine yol açabilir. Bunun sonucunda yeni bir ruhla tarafların işbirliği yapabilmeleri, birlikte diyalog kurabilmeleri ve ortak bir endişe ile özgün sorunları çözebilmeleri, ortak uzlaşma noktalarını keşfedip kendilerini gerçekleştiren farklılıklarına tahammül edebilmeleri sağlanabilir. Böylece taraflar geçmişten beri devamlı kötüleşen ilişkilerini onararak, onu sağlıklı bir uzlaşma kültürü zeminine oturtmayı başarabilirler.

Toplumlar arasında olduğu gibi aynı toplum içindeki bireyler arasında da çeşitli nedenlerden kaynaklanan farklılıklar kaçınılmazdır. Homojen bir toplumsal yapıya rastlamak oldukça zordur. Hemen her sosyal yapı çeşitli türlerde sosyal tabakalaşmadan veya onu meydana getiren, birbirinden farklı niteliklere sahip alt gruplardan oluşur⁴. Toplum bütün bu farklılıklara rağmen ortak evrensel değerler etrafında bir arada yaşayabilme yeteneğine sahip insanlardan oluşur. Böyle bir bütünü oluşturmanın iki yolu vardır, ya en güçlü olanlar diğerlerini ortadan kaldıracak, boyun eğdirecek ya da hep birlikte yaşamının yolu bulunacak. Şüphesiz birinci yol artık günümüzde hiçbir insanın ve toplumun kabullenmeyeceği bir durum olduğu gibi, toplumun bütünlük ve bekasını da tehdit edecektir. Bu durumun örneklerini son günlerde orta doğudaki ülkelerde meydana gelen olaylarda açıkça gözlemlemekteyiz. Dolayısıyla yapılması gereken ikinci yolu tercih etmektir. Yani farklılıklara rağmen birlikte yaşamının yolu bulunacaktır ve bulunmalıdır. Zira toplumda ancak bu şekilde modern sağlam ve yarınından ümitli bir yapı oluşturulabileceğini düşünmekteyiz.

B-Toplumsal Barışın Sağlanmasında Ortak Şuurun Oluşması

Ortak toplumsal şuur, bireyleri birbirinden bağımsız ve yalnız bir şekilde, hareket eden ögeler olmaktan çıkartıp gruplar içinde toplar. Ferdin sosyal yaşamı, grup içerisinde anlam kazanır. Toplumun ortak şuur, birden fazla gurubu veya ferdi bünyesinde toplayarak yaşayan bir organizma durumuna getirir.⁵ Bu ortak şuurun geliştirebilmesi için en temel şartlar; huzur, hürriyet, adalet, güven ve hoşgörü ortamının oluşturulmasıyla mümkün olduğu bilinmektedir. Bunlara sosyal normlar denilmektedir. Aslında bu sosyal normlar başlangıçta bireyin dışında yer alır. Bireyler bu normları grup içerisindeki bireylerle karşılıklı uzlaşma ve dayanışma çerçevesi içerisinde gerçekleştirirler. Bu durum belirli zaman periyodunda oluşur.⁶ Toplumu meydana getiren gurup veya bireylerin kültürel öğelerinin müşterek olması da şart değildir. Ortak şuur oluşturma noktasındaki bilinç, ortak amaçlar etrafında teşekkül eder ve ona bağlı kalır. Amaçların gerçekleşmesi veya grup üyelerinin herhangi diğer bir yolla tatmin olmaları sonucu, birlik bilinci kendiliğinden ortadan kalkar.⁷ Örneğin; Adaletli olmak adına ortaya konulan bir düşüncenin her şeyden önce kendine adalet isterken başkasına adaletsizlik yapılmasına da karşı olması gerekmektedir; çünkü bu durumda kendisi için adalet istemesi haklı bile olsa ki temelde kesinlikle bu haklı bir tavidir, neticeye ulaşmak mümkün olmaz.⁸

Esasen çatışmanın egemen olduğu ortamda, milli kültür değerlerinin doğru anlaşılması ve onların hayata yön vermesi de tehlikeye girer. Böyle bir ortamda, galip görünenler de gerçekte mağluptur. Çünkü o da enerjisini/imkânlarını, kendi hayat kalitesini yükseltmek için değil de, rakibini yok etmek için harcamaktadır. Günümüz modern insan profili, toplumdaki farklılıkları doğru anlam-

landırabilmeyi, farklılıkları yok etme, farklı olanlara şiddet kullanma/dayatma hakkının olmadığını, kendisi gibi olmayanlara karşı saygıyı, rahatlıkla içine sindirebilmeyi gerektirmektedir. Karşılıklı güven, huzur ve hakça paylaşmanın olmadığı bir ortamda yaşamak buhran demektir. Bu şartlarda toplum bir adım bile ilerleyemez, gelişemez. Bu durumu anlatan Kırgız halkının ortak şuurunu ortaya koyan binlerce atasözünden birkaçını zikretmek yerinde olacaktır;

“Köyde ihtilaf olsa atın yorgun olur”

(Ayılı ala bolsa, atın şala bolat)

“Dirliğin gücü birliktir”

(Ttiriliktin küçü birdikte)

“Kavga rızkı kaçırır, birlik rızkı çoğaltır”

(Uruş-ırısı kaçırır, ıntımak-ırısı aşırır)

“Gelişmez milletin çocukları birbirine düşman olur”

(Öspös eldin baldarı, bir-birine kas bolot,)

“Gelişecek milletin çocukları, birbirleriyle dost olur”

(Ösöör eldin baldarı birbirine dost bolat)

“Rızık temeli birliktir”(ırıs aldı-ıntımak)⁹.

Yine toplumsal barışı, güveni ve huzuru tehdit eden en büyük düşmanlardan biri de, yoksulluk ve fukaralıktır. Zira toplumsal yapı maddi (ekonomik) ve manevi (dini, ahlaki, vb.) yönleriyle bir bütündür ve bu iki yön karşılıklı etkileşim içerisindedir. Bu yönlerin herhangi birisinin eksikliği bütün toplumsal yapıyı etkilemektedir. İnsan temel ihtiyaçlarını yeterince ve rahatça temin edemiyorsa o hırçınlaşır, gayri meşru yola sapar. Yeterince dünyevi mala, mülke sahip olmayan insana ne kadar *“iyi insan olması”* yönünde nasihat edilse de onu iyi insan yapmak için fayda vermez. Örneğin siyasi ve ekonomik olarak negatif bir ayrımcılığa uğrayan grup ve bireyler, en iyi ihtimalle siyasi ve ekonomik haklarını genişletme amacıyla bir kavgaya girmektedirler. Fakat daha kötüsü; kaynakların yeniden adaletli bir şekilde dağıtılmasını sağlamak amacıyla, devlet yönetimini ele geçirmek için olayları silahlı çatışmalara götürenler¹⁰ hak arama mücadelesinde çatışmacı yaklaşımda bulunanlardan daha tehlikeli bir iş yapmış olur. Dolayısıyla meşru yolda yürürken gayri meşru hedefe ulaşılmış olunur. Bu durumdan yararlanmak isteyen yabancı güçler, böyle kritik zamanlarda toplumlarda hayal kırıklıkları ve adaletsizlik duyguları yaratılmaya çalışırlar. Bu duyguları kendi emelleri doğrultusunda şekillendirmeye başlarlar. Genelde bu ortamlarda toplumda ahlaki-kültürel bunalımlar ve bir takım arayışlar ön plana çıkmaktadır. Yabancı düşmanlığı, ırkçılık, belirli din ve kimliklere karşı önyargılar, etnik-dini aşırılıklar, gibi hastalıklar yeniden nükseder.

“Aş olan yerde hastalık durmaz”

(Aş tuğran cerge ooru turbayt)

*“Ekini olmayanın ekmeği yok, ekmeği olmayanın canı yok”
(Danı çoktun-nanı çok nanı cektun-canı çok)¹¹.*

Bununla birlikte, bazı insanlar ne kadar malı mülkü olsa da yine doymaz. Zira heva, heves, nefis gibi bazı insani nedenlerle başkalarının hakkına tecavüz etmekten çekinmez. Elbette her dönemde, her yerde kötü insan tipi ile karşılaşmak mümkündür. Fakat insanların ekserisi kendilerine doğru yol gösterildiğinde ona uyar. Yani iyi işleyen huzurlu bir toplum oluşturmak mümkündür. Böyle bir toplumun oluşturulmasında şüphesiz ekonomik etkenlerin payı küçümsemez. Belli bir ekonomik gelişmenin yanı sıra, insanların bir arada hoşgörü ve güven ortamı içinde yaşaması için dini ve ahlaki değerlere ihtiyaç vardır.

Din, Allah ile insan arasındaki ilişkiyi düzenleyen inanç sistemi olup, Allah'ın varlığına, birliğine her şeyin yaratıcısı olduğuna inanıp buyruklarına itaat etmektir. Bu itaatin iki boyutlu olduğunu görüyoruz. Birincisi insanın Allah'la ilişkilerinin nasıllığını belirleyen *“mutlak din”*, ve bu nasıllığın mahiyetinden doğan insanların birbirleriyle olan ilişkilerine, dünya hayatının nasıl yaşanacağına taalluk eden ikinci boyut. Bu noktada K. Kerim ayetlerinin yukarıda sözünü ettiğimiz dinin iki boyutunu aynı miktar ve paralelde gündemde tuttuğu müşahade edilir. Şüphesiz bu ikinci boyutun, yani insanlar arası ilişkilere bakan yüzünün temeli *“güzel ahlak”*tır. İslamiyet sağlam bir toplumsal yapı oluşturmak için çalışan ve bu toplumsal yapının da ancak güzel ahlakla sağlanabileceğini ileri süren en büyük dindir. Onun peygamberinin de yegâne derdi insanların ahlaklı olmalarıdır. Zira o *“ben güzel ahlakı tamamlamak için gönderildim”* buyurmaktadır.

Toplumda ahlakiliğin nasıl temin edilebileceği gerçekten müşkül ve uzun zaman alacak bir süreçtir, ama sonuçta olmazsa olmazdır. Her şeyden önce ahlaklı bir toplum için iki temel şeye ihtiyaç vardır. Birincisi, yoksulluğu yenmek yani maddi imkanları oluşturmak ikincisi, insanların güzel ahlaklı olmaktan haz almasını sağlamaktır. *“Kalbi temiz olanın atı yorulmaz” (Ak könüldün atı arıbayt (tonu tozbayt)¹²*. Aslında Türk atanın çocukları iyilik yapmaktan, fedakarlıktan vb. ahlaki davranışlardan haz alan insanlardır. Bizim her zaman başımızın en büyük belalarından birisi yoksulluk, ikincisi ise içte ve dıştaki kötü niyetli insanların oluşturdukları fitne tohumlarıdır.

İslamiyet'in kutsal kitabı Kuran-ı Kerim toplum için maddi imkanların ne kadar önemli olduğunu vurgulamak için;

“Mallarını Allah yolunda harcayanların durumu, yedi başak verip her başağında yüz tane bulunan tanenin haline benzer. Allah dilediğine kat kat fazlasını da verir, Allah ihsanı bol olan hakkıyla bilendir.”¹³

“O (Allah) hikmeti dilediğine verir kime hikmet nasip edilmişse doğrusu büyük bir hayra mahzar olmuştur. Ancak tam akıllı olanlar gerçekleri anlar ve düşünürler”¹⁴ buyurur.

Görüldüğü üzere birbiriyle dayanışma içinde olan insanları Kuran akıllı insan tipi olarak belirlemektedir. Cimriliği, muhtaç kimseye yardım etmeyi, fesat çıkarını, kötülük düşünenleri de yerer.

“Allah’ın kendilerine lütfuyla bol bol verdiği nimetlerde cimrilik edip harcamayanlar, sakın bu hali kendileri için hayırlı sanmasınlar. Hayır bu onlar hakkında şerdir. Cimrilik edip vermedikleri malları kıyamet günü boyunlarına dolanacaktır.”¹⁵

Kendi kazandığından muhtaç insanlara vermeyi tavsiye eden bir din hiç başkasının hakkını gasp edene, haksız kazanç elde edene iyi gözle bakar mı? Aksine haksız kazanç elde etme peşinde olanı ahirette cezalandıracağını defa-ten söyler. Mesela,

“Birbirinizin hakkını batıl yolla yemeyin”¹⁶ der.

Zira haksız kazanç elde etme yada birilerinin hakkına tecavüz toplumsal bütünlüğü bozucu ihtilafı tetikleyici bir durumdur.

Peygamber efendimiz buyurdu ki, “sizden önceki milletlerden üç arkadaş bir yolculuğa çıkarlar akşam olunca bir mağaraya sığınır. Mağaraya girdikten sonra dağdan bir kaya yuvarlanır ve mağaranın kapısını kapatır. Bunun üzerine kendi kendilerine derler ki, buradan çıkmamızın yolu yaptığımız salih davranışlar nedeniyle Allah’a dua etmemizdir. Bunun üzerine ilk iki arkadaş yaptığı salih amelleri anlatarak dua ederler mağaranın çıkışını kapatan taş biraz açılır fakat çıkabilecekleri kadar açılmaz. Sonra üçüncü arkadaşları şu duayı eder, ey Allah’ım! Ben bir zamanlar işçiler çalıştırıp ücretlerini verdim. Yalnız birisi ücretini almadan gitti. Bende onun ücretini onun hesabına çalıştırdım ve sermayesi oldukça büyüdü. Söz konusu işçi çok zaman sonra geldi ve benden ücretini istedi. Bende şu gördüğün deve, sığır ve koyunlar senindir dedim. Adam dalga geçtiğimi düşündü. Bende ona alay etmediğimi söyledim, bunun üzerine işçi bütün malı alıp gitti. Ey Allah’ım! Eğer ben bunu senin hoşnutluğun için yaptıysam bizi içinde bulunduğumuz durumdan kurtar der ve taş tamamen açılır.” Şüphesiz bu emeğin hakkının zayi edilmeden ödenmesinin ne kadar önemli olduğunu gösterir.

Yine Kuran alış verişte faiz gibidir diye düşünen, yani fırsatını bulunca muhtaç olanın düşkünlüğünden yararlanmaya çalışanı Allah’a tam manasıyla inanamamakla itham eder ve o kimsenin yeri cehennemdir. Cömert, yardımsever, çalışkan insanları da över. Hem de insanlara iyilik yapmayı Allah’ın kendisine iyilik yapılmış olarak sayar.

Kim *“Allah’a güzelce ödünç verirse, Allah’ta onun verdiği mükâfatını kat kat artırır.”¹⁷*

İnsanlara faydalı olmayan ibadetleri de makbul saymaz.

“Dini yalanlayanı gördün mü? İşte o, yetimi itip kakar; Yoksulu doyurmaya teşvik etmez; Yazıklar olsun o namaz kılanlara ki, Onlar namazlarında yanılmışlardır.”¹⁸

Keza Kurana göre iyilik *namazda yüzleri doğuya ve batıya çevirmek de-ğildir. Ama iyilik, Allah’a, ahiret gününe, meleklerle, Kitaba ve peygamberlere iman edip; mala olan sevgisine rağmen, onu yakınlarla, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışa¹⁹ verenin tutumudur.*

Dolayısıyla toplumsal yaşamı güzelleştirmek için yapılacak her güzel davranışın sahibi olarak insan, yaptığı fillerin dini bir kıymeti olduğuna şeksiz şüphesiz iman etmelidir. Zaten Allah’ın hiçbir şeye ihtiyacı yoktur. İbadetler; insanın iyilik yaparak öbür dünyada cennete girme inancını ruhunda canlı tutmasını temin eden araçlardır. Yoksa Huda ibadetle beslenen bir varlık değildir.

Hz. Muhammed’e göre de Müslüman, *“diğer insanların elinden ve dilinden emin olduğu kimsedir”* Hazreti peygambere gece ibadet edip gündüz oruç tutan ama dili ile komşularına eziyet eden bir kadın haber verildiğinde, *“onda hayır yoktur. O cehennem ehliendir”* demiştir. Ahlakilik adına beklenen sonucu vermeyen ibadetin sahibine yorgunluk getirmeden başka bir şey kazandırmayacağını bizzat peygamberimiz haber vermektedir. Yani Allah için yapılan her ibadetin insanlara faydalı bir yönünün olması Allah’a inanmanın olmasa olmaz şartıdır. İslamiyet’e göre dini anlamda günah işleyenlerin kusurlarının affı için tövbe etmesi, yoksulları doyurmak yada köle azat etmek vb. kefareti vermesi gerekir. Buna göre normal ibadetlerinde kusurlu olsa bile ahlaklı, çalışkan, hakka hukuka riayet eden, kısaca salih amel işleyen kimselerin cennete gireceklerinden şüpheli etmelerine mahal yoktur.

Peygamber efendimiz arkadaşlarıyla birlikte oturmuşken yanlarından geçerek çalışmaya giden güçlü kuvvetli bir genç için arkadaşları, *“yazık bu gence keşke bu gücü ve kuvvetiyle Allah yolunda cihad etseydi derler.”* Bunun üzerine peygamberimiz; *“Böyle söylemeyin, şayet bu genç insanlara muhtaç olmamak, dilenmemek için çalışıyorsa, Allah yolundadır. Eğer ihtiyar ana babası, çocukları için çalışıyorsa yine Allah yolundadır”* buyurarak çalışmanın cihada eş değeri olduğunu dile getirdi. Dolayısıyla kendisi, ailesi ve toplumu için çalışmak ibadete eşdeğerdedir.

Şüphesiz Allah hem kendisi hem de toplum için çalışanı sever. *“İşsiz dolaşandan Tanrıda bezer” (Bekeden Tenirim bezer)²⁰*. Hz. Peygamberin *“az sonra kıyamet kopacağını bilseniz dahi elinizdeki fidanı dikin”* demesinin anlamı budur. Toplum yararına kendi yararınıza olan bir işi asla ihmal etmeyin demek istiyor.

Unutmayalım ki iyilik iyiliklerin çoğalmasıyla, kötülükte kötülüklerin çoğalmasıyla gelişir. Onun için Kur’an *“zerre iyilik yahut zerre kötülük yarın ahirette karşınıza çıkacak”²¹* demektedir. Dolayısıyla bu dünyada yaptığımız hiç bir fiil

zayi olmayacaktır. Şüphesiz bu şuurla hareket eden insanlardan oluşan bir toplum anlatmaya çalıştığımız hususiyetlere sahip olacaktır. Kötülükte iyilikte birbirlerini besleyerek genişler. Kim bir kötülük yapacakken vazgeçerse kötülüğün gelişmesine engel olduğu için sevap kazanmış olur. Böylece kötülük bir sistem halini almamış olur. Kim bir iyilik yaparsa iyiliğin gelişmesine katkı sağladığı için Allah'ın sevgili kulu olmuş olur. Bunun için Hz. Peygamber kötülükle mücadeleyi savaşta düşmanla mücadele etmekten daha kıymetli saymıştır.

Bütün bunlara binaen barışık bir toplum oluşturmak için her şeyden önce, ekonomik bir iyileşme için çalışmak ve maddi refah unsurlarının toplumun bütün kesimleri arasında hakça ve adil paylaşılmasını sağlamak olmaz şarttır. Bununla birlikte güven ve hoş görü ortamının oluşturulması yoluyla, toplumsal bütünlüğün sağlanması şüphesiz toplum olarak ayakta kalmanın, dik durabilmenin ve ilerlemenin gereğidir. Bunların gerçekleşmesi de yeni yetişen nesillerin eğitiminde insan hakkına riayet, hoşgörü, doğruluk, toplumun bütünlüğü ve bekası için çalışma vb. erdemlerin olmazsa olmaz ahlaki değerler olarak öğretilmesi vasıtasıyla gerçekleşecektir. Bu yapının oluşturulabilmesi için uzmanlar; ülkede iki yönlü bir gelişmenin sağlanmasıyla mümkün olduğunu ifade etmektedirler. Bunlardan birincisi, tarih bilincinin uyanması ve eski Türk kültürünün dirilmesidir. İkincisi ise, doğuya olduğu kadar batıya da açık bir yön izlenmesi, insanlığa mal olmuş tecrübenin en iyi örneklerinden yararlanarak bunun milli düşünceye en uygun biçimde yansıtılmasıdır²².

Sonuç

Günümüzde Soğuk Savaş döneminden kalma çatışmacı, birbirini dışlayan, bilgi-beceriye dayanmayan, bağırma-çağırma dayalı, stratejik değil günübirlik düşünen siyasi kültür miadını doldurmuştur. Bir toplumda sorunların çözümlenebilmesi için uzlaş, kültürü gereklidir. Toplumsal değişim, önce zihniyette başlamalıdır. “Gemi batarsa hepimiz birlikte batacağız” anlayışının ön planda olduğu, ortak sorunlara, asgari müşterekler çerçevesinde, uzlaşmaya dayalı çözümler arayan bir siyasi kültür ön plana çıkmalıdır. Devamlı şikayet etme yaklaşımından birlikte çözüm üretme yaklaşımına geçilmelidir. Ülkede sorunlar biliniyor. Çözümlerin ne olduğu aşağı yukarı bellidir. Sürdürülebilir olmayan yapıların değiştirilmesi kaçınılmazdır. Bağımsızlıktan bu yana ülkede değişimi erteleme tercih edildi. Durumu ağırlaştıran uygulamalar devam etti. Karşılıklı suçlamalarla bir yere varmak mümkün olmadı. Ülke genelinde meydana gelen bir takım çatışmacı durumlardan az veya çok herkes sorumludur. İnsanlar siyasi partilere ve yöneticilere inancını yitirdi. “Bu memlekette bir şey değişmez” anlayışı ön plana çıktı. Hak aramayı herkes kendi bireysel gücü nispetinde gerçekleştirmeye koyuldu. Sorunları çözümlenecek olan başta iktidarıyla, muhalefetiyle siyasi yapıdır. Özellikle devlet kurumları kişi özgürlükleri alanına giren

hakların kamu açısından yakın, somut ve kanıtlanabilir bir tehlike arz etmediği sürece ihlal edilemeyeceği yerel yönetim yasaları ve iç yönetmeliklerle garanti altına alınmalıdır.

Son olarak, ne yapılması gerektiği hakkındaki ileriye dönük projelerin Kırgızistan'da demokrasinin geliştirilmesiyle bağlantılı olması çok önemli gözüküyor. Otoriter ve ayrıştırıcı yapının demokratik açılımlara set çektiğini, devletin toplumla olan ilişkilerini "normal siyasetin" dışına iterek ülkedeki farklı etnik ve kültürel dokuyu görmezlikten geldiğinde, hem seçkinler hem de halk katında bölünme ve çatışmalara yol açacağını düşünüyoruz. Elbette ki modern toplum, bireyler açısından tüm baskılardan arındırılmış toplum yapısı değildir. Geleneksel toplumlardan modern topluma geçiş süreci beraberinde farklı tür baskıları da oluşturmuştur. Yaşanılan bu geçiş sürecinde Kırgızistan halkının dünya ülkeleri arasında yer alabilmesinin en temel şartlarından birisinin toplumsal barışa olan ihtiyacıdır. Bu toplumsal barışın sağlanmasında iki önemli hususun ön plana çıktığını düşünmekteyiz. Bunlardan birincisi; demokrasi kültürünün geliştirilmesi için hukukun işlevselleştirilmesi, bir diğer husus ise ekseriyasının Müslüman olduğu Kırgız halkının sahip olduğu milli ve dini argümanları devreye sokarak toplumsal barışı pekiştirici tedbirlerin alınmasıdır.

Temelde bunların yapılabilmesi için de belli bir ekonomik gelişmenin yanı sıra, sosyal devlet olgusu güçlendirilerek tesis edilmeli. Gelir dağılımında adalet sağlanmalı. Milli gelirlerin büyüklüğü kadar, gelirin dağılımı da hayati bir önem taşımaktadır. Adil bir gelir dağılımı dünyadaki her ülkenin en temel sosyo-ekonomik sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle gelir dağılımı açısından Kırgızistan, Orta Asya Ülkeleri içinde gelirin en adaletsiz dağıtıldığı ülkeler içerisinde olduğu görünümündedir. Bu nedenle her vatandaşın insanca yaşayacağı bir gelir elde edebilmesinin sağlanması, ülkede, huzur, barış ve adaletin tesis edilmesi noktasında yapılması gereken ilk icraatlardan biri olarak görülmektedir.

Notlar

- (*) Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Sosyolojisi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi/Kırgızistan Oş Devlet Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde 2 yıl Misafir Öğretim Üyeliği Yaptı.
1. Harald Müller, *Kültürlerin Uzlaşması*, Çev: Ali Çimen, Timaş Yay., İstanbul 2001, s. 62.
 2. Fazlı Polat, *Kültürel kimlikten Ulusal Kimliğe*, Aktif Yay., İstanbul 2007, s.15-16.
 3. "Kırgızistan'da Barış ve İstikrar" Uluslararası Çalıştay Sonuç Raporu, Yalova Üniversitesi Yay., YÜÇAM Rapor Dizisi, No:1, İstanbul Ocak2011, s.6-9.
 4. Polat, A.g.e., s.46.
 5. Barlas Tolan, Galip İsen, Veysel Batmaz, Ben ve Toplum Sosyal Psikoloji-1, Teori Yay., Ankara, 1985, s. 238.
 6. Asım Yapıcı, *Din Kimlik ve Ön Yargı Biz ve Onlar*, Karahan Yay., Adana, 2004, s. 42-43.

7. J. Jary, "Ethnicity", The Harper Collins Dictionary of Sociology._E. Ehrlich (ed.), Harper Perennial, New York, 1991, s. 51.
8. İsa Karataş, *Ulus-Devlet ve Farklılıklar;Din*, Modernleşme ve Çokkültürlülük, Helsinki Yurttaşlar Derneği İletişim Yay., İstanbul, 2001, s.108-113.
9. Ahmet Güngör-Asel Cailova Güngör, *Kırgız Atasözleri*, Engin Yay., Ankara 1998, s.76-312-319-282-200.
10. Müler, A.g.e., s. 77.
11. Güngör- Cailova Güngör, A.g.e., s.55.
12. A.g.e., s. 28.
13. K. Kerim, 2/261.
14. K. Kerim, 2/269.
15. K. Kerim, 3/180.
16. K. Kerim, 2/188.
17. K. Kerim, 2/245.
18. K. Kerim, 107/1-5.
19. K.Kerim, 2/177.
20. Güngör-Cailova Güngör, A.g.e., s.258-111.
21. K.Kerim, 99/7-8.
22. Muratbek Begaliyev, "*Geçmişten Geleceğe Müzik Kültürü*" Bağımsız Kırgızistan Düğümler ve Çözümler, Derleyen; Emine Gürsoy Naskali,T.C.Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 2001, s.95.

Kaynaklar

- Begaliyev, Muratbek, "*Geçmişten Geleceğe Müzik Kültürü*" Bağımsız Kırgızistan Düğümler ve Çözümler, Derleyen; Emine Gürsoy Naskali,T.C.Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 2001.
- Güngör, Ahmet -Asel Cailova Güngör, *Kırgız Atasözleri*, Engin Yay., Ankara 1998.
- Jary, J., "Ethnicity", *The Harper Collins Dictionary of Sociology*._E. Ehrlich (ed.), Harper Perennial, New York, 1991.
- Karataş, İsa, *Ulus-Devlet ve Farklılıklar*, Modernleşme ve Çok kültürlülük, Sivil Toplum Dergisi, Sayı: 5, Ocak - Şubat – Mart, İstanbul, 2004.
- Kuran-ı Kerim
- Müler, Harald, *Kültürlerin Uzlaşması*, Çev: Ali Çimen, Timaş Yay. İstanbul, 2001.
- Polat, Fazlı, "Kırgızistan'da Barış ve İstikrar" Uluslararası Çalıştay Sonuç Raporu, Yalova Üniversitesi Yay., YÜÇAM Rapor Dizisi, No:1, İstanbul Ocak 2011.
- Polat, Fazlı, Kültürel kimlikten Ulusal Kimliğe, Aktif Yay., İstanbul 2007.
- Tolan, Barlas, Galip İsen, Veysel Batmaz, *Ben ve Toplum Sosyal Psikoloji-1*, Teori Yay., Ankara, 1985.
- Yapıcı, Asım, *Din Kimlik ve Ön Yargı Biz ve Onlar*, Karahan Yay., Adana, 2004.